

горія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Справедливе застосування норм права передусім означає недискримінаційний підхід, неупередженість; адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією; закон не може ставити в більш несприятливе становище винних осіб, які вчинили злочини невеликої тяжкості, порівняно з винними особами, які вчинили більш тяжкі злочини; згідно з принципом індивідуалізації юридичної відповідальності при призначенні покарання суд має враховувати обставини справи (як ті, що обтяжують, так і ті, що пом'якшують покарання) щодо всіх осіб незалежно від ступеня тяжкості вчиненого злочину.

Ці правові позиції стали основою для визнання положень частини першої статті 69 Кодексу неконституційними в частині, яка унеможлиблювала призначення особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

УДК 347.65 (043.2)

Коновал Н. Ю., старший викладач,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ УКЛАДЕННЯ ТА ПОСВІДЧЕННЯ НОТАРІУСАМИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Чинне цивільне законодавство визначає спадковий договір як договір, за яким одна сторона (набувач) бере на себе зобов'язання виконувати розпорядження другої сторони договору (відчужувача) і у разі смерті останнього набуває право власності на майно відчужувача [1].

За своєю правовою природою спадковий договір – це різновид договору про передання майна у власність. Такий договір укладається, змінюється або розривається за правилами, встановленими для договорів і виконується за правилами виконання зобов'язань, може бути визнаний судом недійсним з підстав, які визначають недійсність правочину. Спадковий договір за своїми правовими наслідками подібний до договору довічного утримання (догляду). Ці договори поєднує, перш за все те, що їх метою є передання майна у власність, яке пов'язане з фактом смерті однієї із сторін договору (відчужувача) [3].

Форма спадкового договору, як і договору довічного утримання – письмова з обов'язковим нотаріальним посвідченням. Основною відмінністю таких договорів є час виникнення у набувача права власності на майно, що є предметом договору. Так, якщо право власності за договором довічного

утримання (догляду) виникає з часу нотаріального посвідчення договору, а щодо нерухомого майна – з часу державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомості (державна реєстрація здійснюється нотаріусом, як державним реєстратором речового права на нерухоме майно після посвідчення правочину), то право власності набувача за спадковим договором виникає тільки після смерті відчужувача. Відповідно, у разі, якщо предметом спадкового договору є нерухомість, реєстрація речового права за набувачем здійснюється державним реєстратором реєстраційної служби за заявою набувача та у разі подачі ним свідоцтва про смерть відчужувача.

Щодо суб'єктного складу договору необхідно мати на увазі наступне. У практичній діяльності при укладенні та нотаріальному посвідченні таких договорів питань щодо сторони спадкового договору – відчужувача не виникає, оскільки, враховуючи правову природу цього договору, це може бути лише фізична особа. В той же час, відповідно до частини першої статті 1303 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа [1]. Фізична чи можливо і юридична? Виходячи зі змісту і правових наслідків спадкового договору, про юридичну особу, як відчужувача, мова йти не може. І ця обставина має бути закріплена в чинному законодавстві.

Набувачем у спадковому договорі виступає як фізична, так і юридична особа (частина друга статті 1303 ЦК) [1]. При цьому, на відміну від договору довічного утримання (догляду), у спадковому договорі набувачем може виступати не тільки фізична особа, яка досягла повноліття і є дієздатною, але і фізична особа, яка не має повного обсягу дієздатності (неповнолітня особа, особа, цивільна дієздатність якої обмежена) [3].

Виходячи з договірної, зобов'язальної природи спадкового договору, в пункті 28 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 № 7 зазначено, що перехід майна від відчужувача до набувача на підставі такого договору не є окремим видом спадкування, у зв'язку з чим на відносини сторін не поширюються відповідні правила про спадкування [2].

Таким чином, незважаючи на ту обставину, що право власності у набувача виникає після смерті відчужувача, набувач не відповідає за зобов'язаннями відчужувача і, на відміну від спадкоємця, який прийняв спадщину та відповідно до статті 1282 ЦК зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора, на сторону спадкового договору такий обов'язок не покладається.

Сукупність прав та обов'язків сторін за спадковим договором складає його зміст. У практичній діяльності, при визначенні та закріпленні у тексті договору, зокрема, обов'язків набувача, необхідно мати на увазі положення статті 1305 ЦК, відповідно до якої набувач зобов'язаний здійснити певну

дію (майнового або немайнового характеру) як особисто для відчужувача, так і на користь третіх осіб, визначених ним. Виходячи із зазначеного, нотаріуси при перевірці змісту правочину вимогам закону, мають лише оцінювати встановлені договором обов'язки, з точки зору їх правомірності, здійсненості та відповідності загальноприйнятим нормам моралі.

Особливістю спадкового договору є також те, що зобов'язання, покладене на набувача, може бути виконане як до, так і після смерті відчужувача. І якщо контроль за виконанням зобов'язання до смерті відчужувача є прерогативою відчужувача, який, у разі невиконання договору, в силу положень статті 1308 ЦК може порушити питання про розірвання договору, то питання контролю за виконанням умов спадкового договору після смерті відчужувача належним чином не врегульовано.

Декларативна норма щодо здійснення контролю за діями набувача по виконанню спадкового договору після смерті відчужувача призначеною відчужувачем особою, а у разі відсутності такої особи – нотаріусом за місцем відкриття спадщини, фактично не може бути реалізована оскільки відсутній правовий механізм такої реалізації.

Крім того, невиконання набувачем умов спадкового договору після смерті відчужувача не забезпечено відповідними санкціями. Ніхто інший, крім набувача та відчужувача не має права вимагати розірвання договору. Що ж до питання визнання такого договору недійсним, то сторонні особи мають право заявити такий позов лише за умови, що порушено права та охоронювані законом інтереси цих осіб (Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 № 7) [2].

У разі ж смерті набувача за спадковим договором раніше смерті відчужувача за загальним правилом дія спадкового договору припиняється, а нотаріусом про припинення дії договору на підставі письмової заяви відчужувача проставляється відповідна відмітка на всіх примірниках спадкового договору і вносяться відомості про припинення дії договору та зняття заборони відчуження нерухомого майна, що є предметом цього договору, до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

При цьому, як вбачається з Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 № 7, спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача відшкодування витрат, яких вони зазнали при виконанні спадкового договору в тій частині зобов'язань, що були виконані набувачем до його смерті. І такий підхід є обґрунтованим і правомірним [2]. В той же час, якщо набувач зобов'язаний був вчинити певні дії після смерті відчужувача, однак помер раніше відчужувача, підстав для переведення обов'язків по виконанню розпоряджень відчужувача до спадкоємців набувача не вбачається.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-ІУ // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 37. – Ст. 488.
2. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7.
3. Жилінкова І. В. «Актуальні питання спадкового права України» // Інформаційно-правовий центр «КСИЛОН». – 2009. – С. 45–48

УДК 340.15 (043.2)

Кресін О. В., к.ю.н., доцент,
Центр порівняльного правознавства
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ, м. Київ, Україна

ПОЗИТИВІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Для розуміння процесу позитивізації юридичної науки важливим було нове бачення науки загалом і юридичної науки зокрема, яке стало результатом кантіанської філософії. І. Кант виразно відокремив емпіричне (чуттєве) пізнання від метафізичного апіорного філософствування. Саме перше з них мало стати підставою формування сучасних наук. Предмети даються людині лише через спостереження, і лише потім вони мисляться розсудком і на основі цього виникають узагальнені поняття про ці предмети. На основі цього І. Кант піддав системній критиці ідею природного права, відокремив позитивне право від моралі, юридичну науку – від етики.

І. Кант не був послідовний у питанні щодо застосування цих підходів до суспільних наук, зокрема правознавства, а також вважав реальний (емпіричний) правовий стан – сферу розсудку – лише тимчасовим на шляху до права чистого розуму, але він закликав сприймати такий тимчасовий стан як даність. Так само для становлення ідеї позитивного національного права суттєве значення має визнання І. Кантом держави «моральною особистістю», засудження ним поширення права однієї держави на іншу як порушення її суспільного договору.

Важливим чинником у поширенні раннього позитивізму в праві стала вища юридична освіта, надзвичайно для того часу розвинена у німецьких державах завдяки великій кількості університетів та академічній мобільності викладачів і студентів, а також інша юридична інфраструктура, в тому числі дедалі більша кількість спеціалізованих журналів і наукових товариств. Але відображення суспільно-економічних та правових реалій у німецькій юридичній освіті відбулося не відразу. Зокрема, згідно з твердженням